

Dialog o práci s prof. Miloslavem Bednářem

Co je to práce? Čím je pro nás? Nevytváří nám jeden ze sloupů naší existence? Vždyť kromě práce máme rodinu, přátelé. Práce nás utváří a slouží, abych byli sami sebou, či díky ní se nacházeli, šli k sobě samému. Český myslitel Miloslav Bednář se snaží pojmenovat momenty související s prací, aby právě ona byla spíše darem než příkořím, aby rozvíjela a měli jsme ji jako cestu k překračování sebe sama. Profesor Bednář uvádí i zkušenost, kterou prožil, když jeho rodinu navštívila teta z venkova, jejíž život byl utvářen všednodenní lopotou. Při poslechu rozhlasu, kde hráli Čajkovského Španělské capriccio, se rozplakala, protože takovou krásu neslyšela. Mnohdy se jsme skutečnostími vystaveni práci, která nás i zotročuje, a proto se rozhlížejme, aby náš svět práce – a nejen on, byl opravdu prostoupen prvky vnitřního růstu a lepšího pochopení pobytu na této zemi, tedy smyslu, jenž se nám občas ztrácí z našeho horizontu.

Dialog byl natočen v době před-koronavirové.

MS: *Mluvme o práci. Mnoho z nás přikládá všedním záležitostem důležitost a teoretické otázky odsouvá do pozadí. Někdo může namítnout, že nejprve přichází myšlení a souběžně s ním vyplyne smysl všednodenních aktivit. Myšlení prostupuje, obohacuje to, co působí i rozpory a narušuje ono hladké konání.*

MB: Je to jednotvárné obstarávání každodenní nutnosti. Vlastně se to týká toho, co nás spojuje se zvířaty, živočichy. Je to nezbytnost, nutnost, a pokud si zajistíme základní přežití a zbude nám volný čas, pak se můžeme věnovat filosofování, nebo politice. Existuje také možnost pokračovat v obstarávání na vytríbenější úrovni, tedy přepychu, honbou za přepychem a takto lze volný čas rovněž zužít. Na druhé straně úsilí o přežití, tedy práce v tomto elementárním smyslu, je jakousi látkovou výměnou mezi člověkem a přírodou, což je poznatek Karla Marxe. Péče o všední věci vytváří jakýsi základní pohyb všeho, co jest, tedy elementární zákonitosti – rytmu vzniku, zániku a úsilí o přežití, jež k tomu patří.

MS: *Může existovat všednodenní život bez námahy?*

MB: Úsilí o přežívání je námahou práce. Nutno podotknout, že se zaměňuje práce se zhotovováním, vyráběním jsoucen, což je ale jiný stupeň lidské činnosti, nicméně souvisí též s úsilím o přežití – tedy s elementární prací jako takovou. Je to ale něco jiného.

MS: *Zde bych uvedl toto: člověk touží po vykonávání užitečné práce.*

MB: Zeptejme se, co je to užitečné?

MS: *Námaha je součástí všednosti.*

MB: Pochopitelně, abychom se tělesně projevili, musíme se pohybovat – jde o námahu pohybu. Nezapomínejme, že existují různé typy a úrovně pohybu lidského života.

... Sebepřekročení ...

MS: *Člověk v sobě nese touhu po překročení sebe, a proto může až pohrdat všedností.*

MB: Zeptejme se, co je ono sebepřekročení?

MS: *Vykonat více smysluplného, důkladněji než v minulosti.*

MB: Také to může být touha vyrobit více než v minulosti. Můžeme v tom vidět touhu po

sebe překročení, ale i vidět touhu po věčnosti, poněvadž touha po sebe překročení vychází ze základního poznatku, že nejsme dokonalí, a proto usilujeme stát se dokonalejšími. Jestliže usilujeme o to být dokonalejší – znamená to ale, že jsme i přesvědčeni o existenci dokonalosti, tu bychom mohli označit jako věčnost – její neustálou platnost. Takže existuje vědomé úsilí člověka o něco takového. Víme však, že jako takoví nejsme dokonalí, rovněž ovšem víme, že bychom mohli být dokonalejší. Tímto úsilím, životním pohybem, dokazujeme, že jsme bezděčně silně přesvědčeni o tom, že existuje „dokonalost sama o sobě“ jako taková, která je naší metou, naším cílem, účelem, smyslem lidské existence. Právě toto úsilí o sebe překročení má tedy silný duchovní význam.

MS: *Tato skutečnost člověka vede do pohybu.*

MB: Nezapomínejme, je mnoho druhů pohybu. Máme pohyb zhotovování, jenž končí výrobkem, jak to formuloval Aristoteles. Poté existuje, jak zjišťujeme, druh pohybu, jenž má účel – cíl sám v sobě. Vlastně jde o věčně trvajícím pohyb bez přirozeného konce. V případě lidského života jsou to ale pohyby dva: život politický a život filozofický. Jediněc se ale, jak bylo uvedeno, vyznačuje i činností, pohybem zhotovování. K tomu bychom měli přidat i pohyb práce – a to je výrazný filozofický příspěvek Hannah Arendtové. Tematizovala jako práci úsilí o přežití, jež spočívá v látkové výměně mezi člověkem a přírodou. Zde bychom již tedy měli čtyři pohyby.

MS: *Neměli bychom opomenout pohyby, které ve svém myšlení tematizoval Jan Patočka.*

MB: Ano, Patočka přichází s pojetím pohybu akceptace, tj. původního zakořenění do života, které je i konfliktní, poté je to pohyb obrany, kam bychom mohli zařadit úsilí o přežívání ve smyslu každodenní námahy a přitom obrany proti druhým. A nakonec je to pravdivostní pohyb – průlomový – a to je překročení ke smysluplné činnosti jak politického, tak filozofického pohybu a řádu.

MS: *Křesťan by mohl doplnit: konám-li smysluplnou činnost, jsem spojen s Tvůrcem, čímž je naplňován můj pobyt na Zemi. Tento pohled platí i v opačném modu. Problém je, že někdy se nám zdá, že práce je nesmyslná, avšak přesto potřebná.*

MB: V tomto bodu bychom mohli zmínit fenomén protestantské etiky, jež nám ukazuje, že stojí za to zamyslet se nad tím, jaký má smysl naše každodenní konání a obstarávání pro život a zároveň pro druhé. Jak může souviset s tím, co znamená věčnost, jak se projevuje v milosti boží.

... Námaha a užitek ...

MS: *Naše setkání bych vedl k úvaze, že člověk je člověkem, jenž volí mezi námahou užitek. Člověk by nevyužíval své rozumové kompetence, pokud by se nesnažil své namáhání zjednodušit.*

MB: Jistě! Zde bychom si měli uvědomit, co myslíme tím užitek. Základní činnost vede k přežití a příliš z ní nezbývá. Mnohé spotřebujeme, abychom na světě žili dál. Poté je zhotovovací činnost, po níž něco zůstává.

MS: *Jen se podívejme, setkali jsme se v centru Prahy, kolem nás jsou staré domy, které by bez umu architektů, stavitelů a dělníků nebylo možné postavit. Nezapomínejme na skutečnost: jedinec se snaží svět kolem něj ochočit, aby se v něm žilo slušně a zažíval pocit blaženosti a mohl se věnovat činnostem, které zušlechťují ducha. Ukázal jste na politickou činnost a filozofickou.*

MB: Ano, staví-li se dům, nejdůležitější je architekt – stavitel. Poté jsou zde dělníci, kteří úpravy provádějí podle pokynů hlavního tvůrce, ovšem jejich přítomnost je důležitá a jsou tedy spolutvůrci. Mějme ale na paměti i možnost svobodného života v myšlení a jednání, jež se týká sféry politického i filozofického života.

MS: *Souhlasíte s tím, že člověk je tvorem vyhledávajícím cesty, aby tam platila úměra - za málo strasti dostatek slasti.*

MB: Ano, je to přirozená lenost člověka, aby pracoval co nejméně, ale co nejvíce si „užíval“. Nyní bychom se ale měli tázat, co je to slast? Pokud vím, má mnoho významů. Nahlížíme na ni jako na zužitkování předmětů, nebo je v tom tělesné vybití? To by mohla být jedna úroveň. Poté na mysl přichází slast uvažování, promýšlení - rozjímání, což je slast filosofická. V oblasti politiky se může uvažovat o veřejném štěstí. Je to možnost spolurozhodovat s jinými rovnoprávně o tom, co bude s lidským celkem - se státem, úžeji s obcí.

MS: *Jste přesvědčen, že člověk je tvorem líným a na aktivní jedince máme nahlížet jako na vzorky deviace?*

... Aspekty živočišnosti a její přemáhání ...

MB: Živočišnost - to biologické v nás, touha po co nejpohodlnějším přežívání je něčím, co nás spojuje se zvířaty. V období snahy o působení v politice jsem se více setkával s lidmi, kteří mi bez obalu řekli: jde mi hlavně o peníze - jinými slovy: hmotné statky jako smysl života. Nepochybuji o tom, že takových lidí je mnoho. Jde skutečně o trvalý problém. Winston Churchill tvrdil, že nejvíce argumentů proti demokracii získáte po pětiminutovém rozhovoru s průměrným voličem. Pozor, nedělejme si iluze. Biologická žádostivost v nás je velmi silná. Do této oblasti patří i práce, jejímž prostřednictvím si obstaráme statky na přežití.

MS: *Do této kategorie řadíte usilování o peníze.*

MB: Samozřejmě, nemáte-li nikdy dost, nevychází-li hranice z nás, pak v nás zvítězí znetvořené biologično, jež se tímto způsobem vyvíjí, neboť je v nás nejmocnější.

MS: *Opravdu? Nejste skeptik?*

MB: Žádostivost v naší duši je její nejmocnější prvek, jak věděl již Platón.

MS: *Někteří říkají: já nepotřebuji mnoho, poněvadž to, co konám, je pomíjivé.*

MB: To tvrdíte vy, ale jsem přesvědčen, že většina lidí k takovému závěru nedochází.

MS: *Jak by se proměnil svět, pokud bychom modifikované biologično v sobě redukovali?*

MB: Proměna je možná. Smysl politiky i filosofie je provádění této redukce. Na tomto příkladu se ukazuje, že filosofie vznikla z politiky, jak správně dovedl profesor Jan Patočka.

MS: *Na druhou stranu, co ti, kteří jsou hnáni svou podnikavostí? Tito lidé si mohou říci: mým zájmem není pouze sedět a hloubat, ale mým zájmem je, aby za mnou stálo velké dílo. Jsem podnikatel, mám zájem proměnit svět. Vezmeme si přístup Tomáše Bati.*

MB: Ano, to je typicky pěkný příklad kultivovaného nasazení výroby - zhotovování. Sám tvrdil: obujeme celý svět.

MS: *Tento projekt funguje sto let.*

MB: Můžeme říci, že v tom spatřujeme smysl kapitalismu. Vyrábím-li pro sebe, též vyrábím pro druhé a pro celek společnosti. Tím zvyšují životní úroveň lidí v mém dosahu.

MS: *Pokud by takoví Baťové nebyli, společnost by nedosahovala pokroku.*

MB: Nepopírám to. Oceňuji ono kultivované překračování v oblasti zhotovování, jak by tu činnost nazval Aristoteles. Jedná se o aktivitu, která ukazuje na vyšší smysl toho, čemu říkáme kapitalismus.

MS: *Tomáš Baťa tvrdil: mým zájmem je kultivovat člověka, a proto se jal stavět Zlín, realizoval svůj sen. Usiloval, aby dělník se stal podnikatelem, aby dokázal analyzovat tržní situaci, aby byl soutěživý, aby byl také inovativní.*

MB: Ekonomická stránka společnosti, která je jejím základem, se ukazuje jako pohyb sebezpřekračování. Jedná se o pohyb, který směřuje výš než na úroveň pouhého přežívání. Na druhé straně je nutné si uvědomit, že existují hranice. Máme-li všeho dost, stojí za to se zamyslet nad tím, zda má smysl mít se ještě "lépe a radostněji", všeho dost, nebo se ve světě máme zabývat jinými věcmi než pohybem, který směřuje k neustále vyššímu blahobytu, jenž přirozeně končí v nicotném konzumu.

MS: *Nezapomínejme na fakt: radost je někdy doprovázena přetvářkou. Jste přesvědčen, že všichni, kteří jsou zapojeni do hospodářského řádu, jsou radostní, pokud musí neustále zvyšovat svůj výkon, pokud sami vnímají limity, o nichž jste uvažoval – a kvůli tomu neshledávají samopohyb jako smysluplný?*

MB: Takovou činností jsou unaveni, sedřeni, frustrováni. Také jsou překvapeni tím, že existuje něco jiného. Jsou šťastni, pokud se o tom něco dozvědí.

MS: *Jsme svědky pomyslné klece všednodennosti, rutiny.*

MB: A to člověka ubíjí. Matka mi vyprávěla zážitek, když ji přišla do Prahy navštívit teta z venkova. Ta paní neustále tvrdě pracovala ve smyslu každodenní dřiny, aby se rodina užívala, a vlastně neznala nic jiného. Matka tetu nechala v pokoji a šla něco nakoupit. Bylo tam puštěné rádio. Matka se vrátila a svou tetu zastihla v pláči.

MS: *Vlastně neměla využití, necítila se ve velkoměstě doma, nešlo o přirozený svět.*

MB: Ne, tak to právě vůbec nebylo. V rozhlase hráli Čajkovského Španělské capriccio a matčinu tetu krásná hudba dojala. Řekla: Celý život jsem jen dřela a vůbec nevěděla, že existuje něco tak krásného...

... Cesty ke kultivované práci ...

MS: *Jak vést ke kultivované práci?*

MB: Netýká se to kultivované práce. Ta žena – moje prateta – si tehdy uvědomila, že na světě ještě existuje něco jiného, než dosud poznala, a to něco krásného, co se zásadně vymyká každodenní dřině, jež umožňuje lidské přežívání.

MS: *Uvažujme: Baťa užíval strojovou výrobu. Dělník je šroubkem v soukolí. Tomáš Baťa je přísný a úspěšný ředitel. Jeho život byl předčasně ukončen. Jeho nevlastní bratr – Jan Antonín Baťa píše vizionářské pojednání: Stát pro čtyřicet milionů. Jedná se o lidi, kteří měli koncept a snažili se jím ovlivnit dělníky. Člověk by mohl říci: i v tomto systému, který by chtěl napomoci dělníku a ulehčit mu práci, se potýkáte s odcizením. Člověk nemá zájem, aby byl kolečkem v soukolí.*

MB: Baťa se snažil, aby měli dělníci, kteří jsou vystaveni pracovnímu tlaku, pokud možno co nejlepší životní prostředí, životní zázemí. Tomáš Baťa nebyl žádný bezohledný „žralok“, jenž vysává pot

pracujících, jak zněla nenávistná průpovídka komunistických fanatiků. Tomáš Baťa si byl vědom tlaku, který lidi může ubíjet. Snažil se proto, aby životní prostředí – jak v práci, tak mimo ni bylo slušné, motivující, povznášející. Jsou však příklady kapitalistů, kteří nehleděli na postavení dělníka.

MS: *Vezměte si: na jednu stranu máte lidi, kteří mají šanci se vzdělat, mají štěstí, že se narodili do správné rodiny.*

MB: Ano, ovšem pokud toho nevyužijete, je to prohra, protože takové podmínky vás spíš kazí. Uvedu příklad. Vraždkyně Olga Hepnarová, která v Praze přejela nákladním automobilem několik lidí, pocházela z intelektuální rodiny. Nebyla ale schopna si uvědomit, co to znamená, a co by tedy mělo být její životní povinností. Naopak se stala nenávistným tvorem. Byla právě z rodiny, o níž se dalo říci: „měla to štěstí“. Má-li někdo takové štěstí, neznamená to ještě, že tu příležitost správně využije.

MS: *Děkuji vám a snad příště o práci a vzdělání, kdy problematiku práce dokončíme.*